

دیپلماسی ترکیه، ایران و اعراب در ماجرای غزه بزنگاه دیپلماسی منطقه

امیرهادی تاجبخش

های عربی، تاکید بر تلاشهای صلح عربی، حمایت از حکومت خودگردان فلسطینی و حمایت از عدم دخالت کشورهای غیر عربی و غیر مناسب در امور عربی و فلسطینی بود."

بدین ترتیب وزیر امور خارجه امارات به طور غیرمستقیم، به نارضایتی کشورهای حاضر در نشست ابوظبی، از دخالت ایران و حمایت بی شائبه این کشور از جنبش حماس و مقاومت در فلسطین اشاره کرد. آنها همچنین به طور موکد، حمایت خود را از حکومت خودگردان و سازمان آزادیبخش فلسطین، به عنوان تنها نماینده قانونی ملت فلسطین اعلام و اظهار داشتند هیچ جایگزینی را به جای آن نمیپذیرند.

چندی پیش، حماس خواستار تشکیل سازمانی جدید به جای سازمان آزادیبخش فلسطین شده بود که با واکنش صریح و تند رهبران حکومت خودگردان از جمله محمود عباس و دیگر رهبران کشورهای عربی مواجه گردید.

در دمشق، یوسف بن علوی، وزیر امور خارجه عمان، آخرین تحولات فلسطین را با رهبران دمشق از جمله بشار اسد، رئیس جمهوری سوریه، در میان گذاشت و دو طرف بر ضرورت تحقق آشتی گروههای فلسطینی با یکدیگر و تشکیل دولت وحدت ملی تاکید کردند. با این تفاوت که دولت سوریه بر حمایت خود از جنبش حماس و مقاومت تاکید کرد.

در ریاض عبدالله گل، رئیس جمهوری ترکیه، در دیدار با ملک عبدالله، پادشاه عربستان سعودی، آخرین تحولات فلسطین پس از اعلام آتش بس میان حماس و اسرائیل را مورد بررسی قرار داد.

در این دیدار عبدالله گل از سیاستهای آنکارا در حمایت از جنبش مقاومت اسلامی (حماس) دفاع کرد و گفت: "این جنبش باید در تحرکات سیاسی و مذاکرات جاری مرتبط با قضایای فلسطین مشارکت داشته باشد."

رئیس جمهوری ترکیه تاکید کرد، اگر غزه مورد تعرض قرار گرفت به دلیل اهمال رهبران غربی و عدم توجه به نصایح قدیمی و مستمر دولت ترکیه در این زمینه بود. وی در این باره افزود: "امروز رهبران غربی مواضع خود را در برابر حماس تغییر داده اند. تغییر که متأسفانه با تاخیر انجام شده است." پیش از این، عبدالله گل سیاست چند محوری در منطقه را رد کرده و از تهران نیز خواسته بود که از این سیاست دوری کند و دخالتهای سلبی در قضیه فلسطین نداشته باشد.

در لندن، شیخ حمد بن جاسم بن جبر آل ثانی نخست‌وزیر و وزیر امور خارجه قطر، مذاکراتی درباره آخرین تحولات در خاورمیانه با گوردون براون، نخست‌وزیر بریتانیا، انجام داد. عمده این مذاکرات درباره راههای تثبیت آتش بس میان حماس و اسرائیل، عملیات بازسازی غزه و آخرین تحولات منطقه پس از اعلام این آتش بس بود.

در پاریس، محمود عباس، رئیس حکومت خودگردان فلسطین، با نیکولا سارکوزی، رئیس جمهوری فرانسه، و برنار کوشنر، وزیر امور خارجه این کشور، دیدار و گفت‌وگو کرد. وی در این دیدار درباره از سرگیری مذاکرات سالم و روشن با طرفهای اسرائیلی به ویژه در ارتباط با شهرک-سازیه‌ها، عملی توافق‌نامه‌های قانونی و بین‌المللی و اجرای طرح صلح عربی، با طرفهای فرانسوی گفت و گو کرد. پس از آن محمود عباس به میان خبرنگاران آمد

تردیدی نیست که قاهره و ریاض به دلیل اشتباهات استراتژیک و گذاردن تمامی ژتون‌ها بر روی تشکیلات خودگردان فلسطین و رییس اینک غیرقانونی (به دلیل انقضای دوره ریاست قانونی ابومازن) آن، از بازندگان بزرگ این بازی بودند. باخت بزرگان، که داعیهدار رهبری جهان عرب و در مورد عربستان، حتی زعامت جهان اسلام به لحاظ استقرار حرمین شریفین در این کشور می‌باشند، بسیار بیشتر از کشورهایی مانند امارات متحده عربی، که با اتخاذ مواضع کاملاً ارتجاعی، گام بلند دیگری از ملت عرب دور شد، به چشم آمد.

همچنان که در مقابل موضع‌گیری به هنگام پادشاهی قطر و دعوت از حماس برای حضور در اجلاس دوحه، اجلاسی که قاهره و ریاض آن را تحریم کردند، باز هم مانند همیشه ثابت کرد که دیپلماسی فعال، پویا و کارآمد این امیرنشین کوچک، گام‌های بلندی به سمت طلایه‌داری جهان عرب برمی‌دارد.

بحران غزه در پایتخت‌های جهان

در روزهای گذشته پایتخت‌های مختلف کشورهای عربی و اروپایی و ایالات متحده، شاهد تحرکات تازه-ای بر سر بحران غزه بوده‌اند. عمده این تحرکات بر محورهای حفظ آرامش در غزه، چگونگی تثبیت آتش-بس میان دو طرف فلسطینی و اسرائیلی، بازسازی غزه و تشکیل دولت وحدت ملی فلسطین متمرکز بود. بخش مهم این رخدادها را میتوان در شهرهای ابوظبی، تهران، ریاض، پاریس، لندن و واشنگتن دنبال کرد.

در تهران، سفر خالد مشعل و متقابلاً رمضان عبدالله، دبیرکل جهاد اسلامی فلسطین، به ایران همانند ایجاد موجی بزرگ در دریای طوفانی فلسطین عمل کرد. به گونه‌ای که باعث واکنش شدید اعراب از ریاض گرفته تا قاهره و ابوظبی شد. حمایت قاطعانه تهران از خالد مشعل و جنبش حماس و پشتیبانی از مقاومت غزه در برابر اسرائیل، به هیچ عنوان باب میل رهبران عرب واقع نشد. به شکلی که مجدداً اختلاف در میان آنها را پررنگ کرد و به طور جداگانه، رهبران ترکیه در ریاض، قطر در پاریس و سوریه در دمشق، به حمایت از حماس پرداختند.

در ابوظبی، وزیران امور خارجه کشورهای مصر، عربستان، امارات، اردن، بحرین، یمن، تونس، مغرب و فلسطین گرد هم آمدند تا تحرکات اخیر در منطقه را مورد بررسی و ارزیابی قرار دهند.

عبدالله بن زاید آل نهبیان، وزیر امور خارجه امارات، درباره این نشست گفت: "این نشست، دیداری برای تقویت همکاری-

جنگ ۲۲ روزه غزه، در روشن شدن مواضع دیپلماتیک سران کشورهای عربی-اسلامی نقش به سزایی داشت. در حقیقت، فلسطین، نقطه تقارن، تقابل و نیز تعامل رهبران عرب است.

شاید همه چیز را به یک میز بزرگ رولت بتوان تشبیه کرد. عده زیادی ژتون‌های خود را بر روی محمود عباس و تشکیلات خودگردان گذارده‌اند. گروه کوچکی، بر روی حماس، جهاد اسلامی و به یک تعبیر، مقاومت، سرمایه‌گذاری کرده‌اند و البته هستند کسانی که با ترسیم

یک برنامه راه دیپلماتیک، بخشی از ژتون‌ها را به فتح و بخش دیگر را به مقاومت اختصاص داده‌اند.

ناگفته نماند که این تنها بازی اعراب نیست. اگرچه، این امر اصلاً به مذاق آنها خوش نمی‌آید، اما حقیقت انکارناپذیر آن است که ایران و اینک ترکیه که از یک سو با پایداری مردمش در اعتراض گسترده و یکپارچه به جنایات اسرائیل در طی تمام ۲۲ روز جنگ غزه و حتی پس از آن، و از سوی دیگر با حرکت شجاعانه رجب طیب اردوغان، نخست‌وزیر این کشور، در ترک اجلاس داووس در اعتراض به سخنان شیمون پترز، رئیس جمهوری اسرائیل، و در حمایت از فلسطینیان غزه، به قهرمانی در عرصه بین‌المللی مبدل گشته است، جزو بازیگران اصلی این صحنه‌اند.

ضمناً، این باور وجود دارد که ونزوئلا و تعدادی دیگر از جمهوری‌های بولیواری آمریکای لاتین و نیز جمعی از کشورهای قاره سیاه، با اتخاذ مواضع قاطع و حتی بعضاً قطع ارتباط با تل‌آویو در حمایت از غزه، از این پس جزو بازیگران تأثیرگذار این عرصه خواهند بود.

مناقشه خاورمیانه را داریم ولی در موضعی نیستیم که بتوانیم وارد عمل شویم.

این نوشته را با طرح بخش‌هایی از سخنان ماشاءالله شمس‌الواعظین روزنامه‌نگار و کارشناس مسایل خاورمیانه در میزگرد "بررسی آخرین تحولات مناسبات تهران- قاهره"، به پایان می‌بریم.

به گفته شمس‌الواعظین، در نتیجه جریانات پنجم ژوئن، زعامت جهان عرب و اقتدار سیاسی مصر به شدت ضعیف شد و در نتیجه اعرابی که در دهه ۶۰ تمایل داشتند به اردوگاه مصر بیبوندند، براساس موازنه جدیدی که میان قوای منطقه در حال شکل‌گیری بود، به تغییر آرایش خود پرداختند و از آن پس عملاً روند ضعف تدریجی ایده دولت واحد عرب آغاز شد و درگیری‌های دیپلماتیک مصر، لیبی و سوریه در خصوص جمهوری متحد عربی، نیز در همین چارچوب قابل ارزیابی است.

وی با اشاره به شرایط جاری در خاورمیانه اظهار داشت: با توجه به تحولاتی که نهایتاً به از دست رفتن اقتدار و جایگاه سیاسی مصر در جهان اسلام و عرب منجر شد، آمریکا به عنوان پیروز جنگ جهانی دوم، فروپاشی اقتدار واحد جهان عرب را به گونه‌ای دقیق در دستور کار قرار داد و بخشی از تلاش خود را بر جانشینی مصر، به عنوان حامی اعراب متمرکز ساخت.

شمس‌الواعظین افزود: در فرآیند مذکور، مصر از

خود را تاب می‌آورند. این توازن تنها زمانی به هم خواهد خورد که سوریه صندلی‌اش را تغییر دهد و از کنار ایران فاصله بگیرد و نزدیکتر به جناح مقابل بنشیند.

سایه ایران بر اتفاقات خاورمیانه آن قدر سنگین و بلند است که نه تنها قابل کتمان نیست، بلکه گاهی آن قدر جاری و پایدار می‌نماید که خلاصی از واهمه آن جز از طریق پذیرش هویت و جاذبه اش میسر نخواهد بود.

همه تلاش ایران برای رساندن دشمنان - یا رقبا - به جایی است که قدرتش را باور کنند و اتفاقاً مثل ابوالغیظ عصبانی شوند و بر نفوذ و بازیگری ایران، مهر تأیید بزنند. زمانی که هویت و کاراکتر ایران در معادلات منطقه پذیرفته شود، راهی جز مذاکره و پیش کشیدن امتیازات بر روی میز باقی نمی‌ماند. ایران همین کار را با غرب هم انجام می‌دهد و با مقاومت و نمایش قدرت خود، در عراق، فلسطین، افغانستان و خلیج فارس می‌کوشد با بزرگان وارد بازی شود و کوچکترها را به رسمیت نشناسد.

در سوی مقابل، حسنی مبارک، رئیس جمهوری مصر با ارایه طرحی برای آتش‌بس که جان مایه آن جلوگیری از تجهیز مقاومت غزه به سلاح بود، عملاً ضرب سستی را نشان حامیان حماس داد که با تفاهم نامه امنیتی اسرائیل و آمریکا برای ایجاد حلقه امنیتی ضد حماس، شکلی کامل‌تر به خود گرفت.

اتهامات مصر علیه ایران مبنی بر دخالت مستقیم در جنگ غزه دیگری نیز دارد و آن تلاش مصر برای نوعی بازیابی وجهه عربی و اسلامی نزد جامعه عربی است. این کشور در طول جنگ ۲۲ روزه از سوی افکار عمومی اعراب مورد انتقادات و اعتراضات شدیدی قرار گرفت و به همسویی با غرب و اسرائیل و بی‌توجهی به امنیت جانی مسلمانان غزه متهم شد.

فراقکتی تخریب‌ها و کشتارهای این جنگ به سوی ایران، حرب‌های برای فرار از تحقیر افکار عمومی و پنهان کردن سیاست‌های دوگانه‌ای است که مصر آن را به پیش برد و در نهایت، به نشست سران غرب در قاهره کشاند. بر اساس آموزه‌های علم سیاست، باید گفت که آنچه مصر برای خود می‌پسندد، برای دیگری نمی‌پسندد و ایران نیز به همین ترتیب، صلح مدنظر مصر را بر نمی‌تابد. در این شرایط باید دید در دست طرفین چیست؟ کارت‌های ایران چه هستند و کارت‌های مصر کدام؟ به هر حال جنگ در غزه و این بازی همچنان ادامه دارد.

در آخرین تحلیل

دیپلماسی فعال ترکیه در ماجرای غزه، به مراتب قدرتمندتر از کشورهای عربی و حتی ایران مدعی، عمل کرد. واقعیت این است که دستگاه دیپلماسی ما دچار بحران‌ها و مسایل عمیقی است؛ پرونده هسته‌ای ایران همچنان روی میز است. دیپلماسی و سیاست خارجی ما از یک موضع انزوا فعالیت می‌کند، بخصوص در دو سال اخیر. به تبع این انزوا، اهرم‌های دیپلماتیک ما هم کمتر شده است. روسای جمهوری کشورهای اروپایی حاضر به مذاکره با ایران نیستند، اگر هم مذاکره ای انجام شود، در واقع با هدف حل و فصل مساله هسته‌ای ایران خواهد بود. آنها انتظار دارند ما نخست تکلیف پرونده هسته‌ای‌مان را روشن کنیم. به طور خلاصه، ما خواست و نیت حل

و گفت: "حماس بخشی از ملت فلسطین است و باید برای دستیابی به راه حلی در راستای تشکیل دولت وحدت ملی، به منظور برگزاری انتخابات با این جنبش گفت و گو کنیم." وی تأکید کرد، ما تمایل داریم که اتحادیه اروپا نقشی اساسی در روند صلح ایفا کند.

همین تحركات کافی بود تا جورج میچل، نماینده اوپاما در خاورمیانه، در بازگشت از نخستین سفر خاورمیانه‌ای خود در دیدار با هیلاری کلینتون، وزیر امور خارجه، و باراک اوپاما، رئیس جمهوری آمریکا، اعلام کند: "کار در خاورمیانه بسیار سخت است و مشکلات منطقه بسیار پرگرم و چالش‌زا است."

کلینتون نیز ضمن تقاضا از حماس، برای توقف حملات موشکی به اسرائیل گفت: "ایالات متحده قصد دارد با تمام گروهها، برای حل درگیریهای فلسطین و اسرائیل همکاری داشته باشد."

مصر - ایران: دشمنی آشکار و پنهان

در شرایطی که موفقیت گروه‌های مقاومت و در صدر آنها حماس، بسیاری از معادلات منطقه خاورمیانه را تغییر داده، مصر تلاش می‌کند علاوه بر ابراز قدرت و در اختیار گرفتن کلید غزه، ایران را به دخالت مستقیم در حوادث منطقه متهم کرده تا ضمن کاهش هژمونی ایران، هویت مخدوش عربی خود را بازسازی کند.

وزیر امور خارجه مصر بارها این ادعای تکراری را مطرح کرد که: ایران به طور مشخص در پشت بسیاری از حوادث غزه قرار داشته است.

احمد ابوالغیظ، که برای دیدار با همتایان خود در اتحادیه اروپا و بررسی اوضاع غزه به بروکسل رفته بود، تأکید کرد که نقش آفرینی ایران در این ماجرا بر او اثبات شده است.

نقطه نظر مصر درباره ایران، اگرچه حامیان و پیروانی نیز دارد که به طور حتم چنین اتهاماتی را دستمایه ایراد اتهام به تهران قرار می‌دهند، اما این یک سوی ماجرا است و در سوی دیگر که ثقل زیادی دارد، سوریه و ایران و گروه‌های مقاومت و نیز منتقدان مصر در منطقه قرار گرفته‌اند.

بازیگری ایران در فلسطین و هر جا که ردپای اسرائیل دیده شود، امری پوشیده و پنهان نیست و حتی اتهامات و سرزنش‌ها و بدنامی‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، نیز تأثیری در این بازیگری نداشته است.

منافع برون مرزی و منطقه ای ایران کاملاً روشن است و آنچه می‌تواند بر این منافع خدشه وارد سازد و از هژمونی ایرانی بکاهد، به خوبی هویدا است. همان گونه که مصر و عربستان از دریچه خود به منطقه می‌نگرند و تعامل پنهان با اسرائیل را برخاسته از مقتضیات زمان می‌دانند، ایران نیز با اشرف به رخدادهای پیرامون، قصد دارد قدرت منطقه‌ای خود را حفظ کرده و از تحلیل و ذوب تدریجی خود جلوگیری کند.

امنیت و صلح در این میان، مقوله‌ای نسبی و قابل تفسیر است. ایران، سوریه، مصر و هر کشور دیگر نگاه و ارزیابی خاص خود را به منطقه و جهان دارند. نه ایران از قدرت‌یابی جناح مصر، عربستان و اردن که به زعم تهران، توازن قدرت را در منطقه از بین می‌برد، خرسند می‌شود و نه آنها قدرت عمل و ایفای نقش سوریه و ایران به نفع

یک "کشور تاثیرگذار منطقه‌ای" به یک "بازیگر تاثیرپذیر بین‌المللی" مبدل شد و از آن پس شرایطی ایجاد شد که چنانچه در آن، چارچوبی ساخته می‌شد که جریانی می‌توانست خود را به جای آمریکا در منطقه جا بزند و ضمن کاهش اقتدار ایالات متحده در منطقه، حضور خود را به عنوان یک "محور قدرتمند" در خاورمیانه تحمیل کند، بازیگران منطقه‌ای، این آمادگی را خواهند داشت که جذب این محور اقتدار شوند.

این کارشناس مسایل خاورمیانه تصریح کرد: به نظر می‌رسد جمهوری اسلامی ایران، امروز دارای این موقعیت استراتژیک حساس در منطقه، به صورت بالقوه هست. اما هنوز به دلایل مختلف، این نیرو را به فعلیت در نیاورده و به این دلیل و عدم تبدیل کامل ایران به منظومه قدرت منطقه، کشورهای عرب از جمله مصر، از ایران به عنوان اهرمی جهت دور و نزدیک شدن به آمریکا بهره می‌گیرند.